

MODA TASARIMI EĞİTİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ÜZERİNE YAKLAŞIMLAR*

APPROACHES ON SUSTAINABILITY IN FASHION DESIGN EDUCATION¹

Sanem Odabaşı **, Yüksel Şahin ***

Öz

Üretim ve tüketim bakımından geniş bir etki alanına sahip olan tekstil ve moda sektörü sürdürülebilirlikle birlikte ele alınmakla beraber, sürdürülebilir kalkınmanın üç temel unsuruna ek olarak eğitim alanı da önemli bir ölçüt olarak belirmiştir. Bu çalışmada, moda sektörünün neden olduğu olumsuz sonuçlara yönelik moda tasarımı eğitiminde sürdürülebilirlik konusundaki yaklaşımlar tespit edilmek istenmiştir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında Türkiye'den üç üniversite ve yurtdışından iki üniversitede ilgili alanda çalışma yapan öğretim elemanları ve öğrencilerle sözlü görüşmeler yapılmış, yine yurtdışından bir üniversite ile internet üzerinden yapılan sözlü görüşme ile araştırmanın verileri elde edilmiştir.

Çalışmada benimsenen olgubilim yöntemi ile, sürdürülebilirlik olgusunun moda tasarımı eğitiminde nasıl algılandığı anlaşılmak istenmiştir. Araştırma için üniversitelerdeki eğitimciler ve öğrencilerle sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiş, belge/bilgi toplama ve gözlemlerden elde edilen verilerle konunun hangi bağlamda incelendiği ve ele alındığı analiz edilmiştir. Bu makalede, sürdürülebilirlik eğitime bütüncül bakmanın gerekliliği ve eğitim kurumlarının sürdürülebilirlik stratejilerine yönelik faaliyetlerde bulunmalarına dair savı araştırmanın bulguları ile sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilirlik ve Moda Tasarımı, Moda Tasarımı Eğitimi, Sürdürülebilir Moda Eğitimi.

Abstract

The textile and fashion industry's wide impact of production and consumption has been considered together with sustainability and additionally, education has emerged as an important criteria in last years following the basic three elements of sustainable development. In this study, it was aimed to determine the sustainability approaches in fashion design education towards the negative results caused by the fashion industry. In this context, a field research that included interviews conducted with faculty members and students in the related field in three universities in Turkey and in two foreign universities was conducted, and online interviews were conducted with a foreign university to collect the study data.

By adopting phenomenology for this study, it is aimed to understand how sustainability is perceived in fashion design education. For the research, interviews were conducted with academics and students at universities and data were obtained by collecting the documents and participating observations. Thus,

---

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 17.01.2019 - Kabul tarihi: 31.05.2019.

*Bu çalışma Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen 1603E129 no'lu Moda Tasarımı Alanında Sürdürülebilir Kalkınma'ya Yönelik Bir İnceleme: Moda Tasarımı Eğitiminde Sürdürülebilirlik Üzerine Yaklaşımlar ve Moda Tasarımcısına Olan Katkıları adlı proje kapsamında desteklenmiştir.

¹ This study was supported by Anadolu University Scientific Research Committee within the 1603E129 numbered project named A Study on Sustainable Development in Fashion Design: Approaches to Sustainability in Fashion Design Education and Its Contributions to a Fashion Designer.

** Araştırma Görevlisi, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü, odabasisanem@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8467-9038>.

*** Doçent, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü, sahin.yuksel2@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3187-3560>.

the context in which the subject was examined and discussed were analyzed. In this article, the argument of the necessity of thinking sustainability education holistically and the need of a strategic approach of the educational institutions for sustainability are presented with the findings of the study.

Keywords: Sustainability, Sustainability and Fashion Design, Fashion Design Education, Sustainable Fashion Education

1. Giriş

Yaşamın hemen her alanına etki eden ve çok yönlü tartışmaların konusu haline gelen “Sürdürülebilirlik” kavramı, günümüzde artık sadece çevre sorunları ile ilişkilendirilmemektedir. “Sürdürülebilirlik” insan hakları ve yaşamsal birçok değeri tehlikeye atan, ihlal eden sorunların giderek artmasıyla, günümüzün en önemli konularından birisi olmuştur. Sürdürülebilirlik kavramı Birleşmiş Milletler tarafından kurulan World Commission on Environment and Development (Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu)’daki kararların toplandığı ve 1987 yılında yayınlanan Brundtland Raporu’nda “şu anki gereksinimleri, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılama becerilerini tehlikeye atmaksızın karşılamak” olarak tanımlanmıştır (1987:39). Bu rapor sonucunda verilen karara göre, sürdürülebilir kalkınmanın 3E’si olan Eşitlik, Ekoloji ve Ekonomi konuları üç temel unsur olarak belirlenmiştir. Eşitlik kavramının bir uzantısı olarak “Eğitim” kavramı 2002 yılında, UNESCO’nun Johannesburg’da gerçekleşen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde sürdürülebilir kalkınmanın temellerinden biri olarak tartışılmış ve eğitim konusunun da eklenmesi ile 4E’ye evrilen yeni bir anlayış benimsenmiştir (United Nations, 2002:60-61). Sürdürülebilir bir geleceği gerçeğe dönüştürmek üzere hükümet liderleri, özel sektör kuruluşları ve vatandaşların eylemlerinin birlikteliğini vurgulayarak, sorunlara yenilikçi çözümler geliştirmeyi hedefleyen Worldwatch Enstitüsü sürdürülebilirlik eğitime odaklanmıştır. Enstitünün Yeryüzü Eğitimi Projesi müdürü Erik Assadourian, tasarım eğitiminin öğrencilerin sürdürülebilir bir yaşam sürmek için gereken sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel değişime kendilerini adamaya istekli sürdürülebilirlik öncüleri olmayı öğretmek üzere yeniden tasarlanması gerektiğini dile getirmektedir (Assadourian, 2017:8).

Sürdürülebilirlik eğitimi başta A.B.D ve İngiltere olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde, çeşitli alanlarda verilmeye başlanmıştır. Moda ve tekstil tasarımı eğitimi alanı da bunlardan birisidir. Küresel anlamda konuyla ilgili çalışmalar yapılıyor olsa da, Türkiye’de moda ve tekstil

tasarımında sürdürülebilirlik konusunda yürütülen çalışmalar, araştırmalar, bilgi birikimleri ve görüşler henüz ortak bir paydada toplanamamıştır. Ancak “sürdürülebilir tasarım eğitimi” konusu yükselen bir eğilim olarak tespit edilmiş ve “sürdürülebilirlik ve tasarım” alanının Dünyada önemli tasarım okullarında giderek benimsendiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, moda sisteminin önemli bir bileşeni olan moda tasarımcının eğitimi konusunda karşılaştırmalı bir alan araştırması yapılmasına gerek duyulmuştur. Böylece proje hazırlığı süreci tamamlanarak moda tasarımında sürdürülebilirlik eğitiminin incelenmesi kararlaştırılmıştır.

2. Araştırmanın Kapsam ve Yöntemi

Sürdürülebilirlik konusu moda sektörü ile doğrudan ilişkili olduğu için kapsam bakımından “yerel” değil, “evrensel” bir anlayış olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik anlayışının eğitimle ilgili olan ayağının incelenmesi tarafımızca gerekli bulunmuştur. Proje, yurt içi ve yurt dışındaki Üniversitelerin ilgili fakülte ve bölümlerinde eğitim müfredatında sürdürülebilirlik konusuna yaklaşımın incelenmesini ve bu eğitimin moda tasarımcısını nasıl etkilediğinin araştırılmasını kapsamaktadır. Bu açıdan olgubilim yöntemi araştırmamız için gerekli görülmüş ve sürdürülebilirlik konusunun moda tasarımındaki yeri, moda tasarımı eğitiminde sürdürülebilirliğe yönelik yaklaşımlar, moda tasarımı bölümü öğrencilerinin konuya bakış açıları, moda tasarımında sürdürülebilirlik eğitimi doğuran sebepler ve bu eğitimin hedefleri ile moda tasarımcısına verilen katkının gözlemlenmesi araştırmanın amaçları olarak belirlenmiştir.

Projede araştırma yöntemi olarak benimsenen olgubilim, farkında olduğumuz fakat konu hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanan ve bu olguların nasıl algılandığını ortaya çıkarmayı hedefleyen bir araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2013:78). Olgubilimdeki amaç, gerçekleşen eylemleri tek tek incelemekle kalmayarak, aynı zamanda onların bileşimleri, onların bağlantılarının uyumluluğu/uyumsuzluğunu ve onlarla beraber ortaya çıkan örüntüleri göz önünde bulunduraktır (Husserl, 2015:10). Araştırma konusu üzerinde araştırma sahasında karşılaşılan kategorilerde (üniversiteler, öğretmenler, öğrenciler) sözlü görüşmeler, belge/bilgi toplama ve gözlemlerden elde edilen veriler gösterilmiş, konunun hangi bağlamda ele alındığı ve incelendiği ayrıntılarıyla analiz edilmiştir. Projede doğrudan katılım, sözlü görüşme, gözlem tekniklerine başvurulmuştur. Araştırma

kapsamında çalışma yapılan kurumlarda, sürdürülebilirlik konusunda eğitim veren akademisyenler, bölüm başkanları ve eğitim alan öğrenciler ile sözlü görüşmeler yapılmış, eğitimin verildiği ortamda gözlemler gerçekleştirilerek, atölye ve proje çalışmaları incelenmiştir.

3. Sürdürülebilir Moda Tasarımı Eğitimi

Moda tasarımı eğitiminde sürdürülebilirlik hakkında çalışmalardan elde edilen veriler bu konuda farkındalık oluşturduğunu gösterse de eğitim alanında eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir (Odabaşı, 2016:59-62). Fletcher (2008:5)'in da belirttiği gibi sürdürülebilirlik konusunda tek yönlü bir bakış açısı yoktur ve göz ardı edilen herhangi bir durum, neticede beklenmedik etkilere ve zararlara yol açabilmektedir. Bu nedenle araştırmacıların ve öğretmenlerin konuya ilişkin eleştirel bir bakış açısına sahip olmaları, kuramlar geliştirmeleri, bunları açıklamaları ve uygulamaya dökmeleri gereklidir. Eğitim sürecinde sürdürülebilirlik kavramının ne olduğu daha anlaşılır şekilde aktarılmalı, uygulamalı çalışmalar konunun doğru kavranması ve gerçekleşmesi için yapılmalıdır. Sürdürülebilirlik, öğrenciler tarafından soyut ve apayrı bir sorun gibi algılanmamalı, gerçek ve gözle görülür bir olgunun günlük hayata, çevreye, insana ve ekonomiye olan etkileri doğru aktarılmalıdır. Şişman (2005:64)'a göre sağlıklı tasarımlar, sağlıklı tasarımcıların elinden çıkacaktır, bu nedenle tasarım eğitimi kişilerin etik ile ilgili gelişmelerini artırmak üzerine kurulmalıdır.

Obregon'un Kate Fletcher (2012:5)'dan aktardığına göre ise moda tasarımı eğitimi sadece sınıf eğitimi ile sınırlı kalmadığı zaman en iyi sonuçları vermektedir. Diğer gruplarla ve oluşumlarla işbirliği içinde olmak modayı kökünden değiştirmektedir. Fletcher moda tasarımından mezun öğrencilerin sürdürülebilirlik eğitimi konusunda eksiklikleri olduğunu ancak öğrencilerin konuyu ciddi ve tercihe bağlı seçimler dizisi olarak gördüklerini belirtmekte ve şu anki pratiklerinin yapısını oluşturan materyal ve üretim yöntemlerinin sürdürülebilirlikle olan ilişkisinin farklı bir düşünme yolu olduğunu görmekte başarısızlık çektiklerini dile getirmektedir.

Tasarım eğitiminde en önemli unsurlardan birisi öğrenciyi profesyonel hayatın işleyişine hazırlamaktır. Leerberg (2010:306)'e göre öğrenciler genellikle kendi becerilerini ve güçlerini endüstriyi etkilemek ve özellikle yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler elde etmek konusunda sorgulamaktadır. Öğrencilerin tasarım sürecinin yarattığı karmaşanın yanında, etik ve sürdürülebilir tasarım yapma kısmında da zorluk çektikleri ifade edilmektedir.

4. Ülkemizde Moda Tasarımı Eğitimi

Türkiye’de devlet ve vakıf üniversiteleri bünyesinde Güzel Sanatlar, Mimarlık ve Tasarım, Sanat ve Tasarım Fakülteleri çatısı altında Moda ve Tekstil Tasarımı üzerine eğitim verilmektedir. Ülkemizde özellikle tekstil tasarımı eğitiminin güçlü bir tarihsel geçmişi olduğunu belirtmek mümkündür. Kısaca bu konuya bakıldığında; 13. yüzyıldan 17. yüzyıl sonlarına kadar hem Selçuklu ve hem de Osmanlı Döneminde saraya hizmet veren eğitim ve tasarım atölyelerinin varlığı dikkat çeker (Tezel, 2002:41). Endüstri Devrimi sonrasında gelişen yeni teknolojiler ve moda olgusu doğrultusunda yerli moda yaratabilmek amacıyla tekstil sektörünün geliştirilmesi için ilk adımlar eğitimde atılmıştır (Avcıoğlu, 1978:19; Caporal, 1982:107; Taşkıran, 197:27). 1883 yılında İstanbul’da açılan “Sanayi-i Nefise Mektebi” bünyesinde yer alan “Kumaş Desenleri Atölyesi” 1938’de kurulmuştur (Aliçavuşoğlu, 2009:21). 1950’li yıllarda Türkiye’de gelişen tekstil sektörü endüstriye hizmet verecek uygulamalı bir okulun kurulmasına zemin hazırlamıştır. 1957 yılında İstanbul’da kurulan “Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu” Tekstil Sanatları Bölümü ve İzmir’de 1974 yılında kurulan Güzel Sanatlar Fakültesi’nde Tekstil Tasarımı Ana Sanat Dalında eğitim başlamıştır. Bugün Dokuz Eylül Üniversitesi’ne bağlanan bölümün adı “Tekstil ve Moda Tasarımı” olmuştur. Bu kurumlar Türkiye’de tekstil ve moda tasarımı eğitiminde öne çıkan ilk kurumlardır. Türkiye’nin tekstil ve moda tasarımı alanındaki eğitim geçmişi sektörel gelişmelerle tasarım ölçütü üzerinden buluşmuş ve tasarımcı eğitimi bu nedenle önem kazanmıştır. Gittikçe ağırlaşan rekabet koşulları ve değişen tüketim kalıpları uluslararası arenada yer almak isteyen şirketleri daha fazla katma değer ve daha fazla pazar payı anlamına gelen güçlü markalar yaratmaya teşvik etmektedir. Firmalar kendi markalarını yaratmada tasarımın önemini farkına varmış, markaların yaratılmasında ise güçlü tasarımcılara ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle tasarım eğitimi giderek önemli hale gelmiştir (Şahin, 2010:21-23).

Yukarıdaki tespitler günümüzde hala geçerli olsa da, çevresel sorunların neden olduğu tehlikeli gelişmelerin önemli bir nedeninin “moda sistemi” olduğu gerçeği; konuya “sürdürülebilirlik” açısından bakmayı gerekli kılmıştır. Dünyanın karşı karşıya olduğu çevresel tehlikenin karşısında tasarımcı eğitimi nasıl olmalıdır? Araştırma projesi kapsamında bu nedenle yeni gerçeklik üzerine yoğunlaşmış, eğitim kurumlarında bu konudaki farkındalık ve konunun

eğitim sistemi içindeki yeri araştırılmak istenmiştir. Bu makalede araştırma yapılan okullara çalışma takvimine bağlı kalınarak sırasıyla yer verilmiştir (Bkz. Notlar).

5. Moda Tasarımı Eğitiminde Yaklaşımlar

Proje bağlamında araştırma yapılan okullar Türkiye'den Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Moda Tasarımı Bölümü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, Danimarka'dan Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur Design og Konservering (KADK) Moda Tasarımı Bölümü, A.B.D'den California College of Arts (CCA) Moda Tasarımı Bölümü ve İngiltere'den University of Leeds Tasarım Bölümü' dür. Yurtiçinde araştırma yapılan okullar moda tasarımı eğitiminde sürdürülebilirliğe yönelik yürütülen dersler, akademisyenlerin çalışmaları ve projeleri bağlamında tercih edilmiştir. Yurtdışı araştırmaları için seçilen okullar, ülkelerin içinde bulunduğu son iki yüz yıllık tarihsel süreçte ekonomik ve kültürel gelişmeler göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Bauhaus Ekolünün önemli gelişim noktalarından birisi olan Danimarka'nın ülke olarak sürdürülebilirliği bir politika ve yaşam felsefesine uygulaması, İngiltere'nin Endüstri Devrimi'yle birlikte tarih boyunca moda ve tekstil endüstrisinde yer etmiş olması ve sürdürülebilirlik alanında ilk çalışmaların İngiltere'de yapılmış olması, A.B.D'nin sürdürülebilirlik üzerine eğitim alanında ve araştırma enstitüleriyle bu konuda çalışmalarını yürütüyor olması çalışma sahasının belirlenmesindeki başlıca etkenlerdir.

5.1. Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Moda Tasarımı Bölümü

Gazi Üniversitesi'nde Moda Tasarımı Bölümü Başkanı, Bölüm öğretim üyeleri ve üçüncü sınıf öğrencileri ile görüşülmüş, onların konu hakkındaki yaklaşımları üzerinde durulmuştur. Moda Tasarımı Bölümü üçüncü sınıf öğrencileri dönem sonu projelerinde sürdürülebilirlik konusu kapsamında, artık ve fazlalık haline gelmiş ya da kullanılmayan veya eski bir malzemeye malzemenin kalitesini bozmadan yeni bir değer katarak oluşturulan tasarım sürecine dayalı (Vadicherla vd., 2017:4) Upcycle (Üst Dönüşüm) yöntemini kullanarak çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir. Okul, bu proje için bir tekstil firması ile anlaşmış, öğrenciler çalışmalarında firmanın "artık" döşemelik kumaşlarını kullanmıştır. Proje çıktılarını oluşturan tema panosu ve üretimi gerçekleştirilmiş giysi tasarımı ve hazırlamış oldukları rapor ile jüri sınavına katılmışlardır

(Görsel 1). Çalışmamız bağlamında gerçekleştirilen projeyi tartışmak, sürdürülebilirlik üzerine fikir ve algıları anlamak üzere üç öğrenci, beş Öğretim Üyesi ve Bölüm Başkanı ile jüri günü görüşülmüştür.

Görsel 1. Öğrencilerin çalışmalarından bir örnek.

Bölümün öğretim üyelerinden Prof. Dr. Neşe Yaşar Çeğindir ile yapılan görüşmede, (Çeğindir, 2016); sürdürülebilirlik konusunun bir bütün olarak ele alınmasının önemine değinerek, konunun etik, politik, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik açılardan değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Çeğindir, sürdürülebilir moda sisteminde tasarımcıların kendilerini var etmeleri için tüketicinin de bilinçli olması gerektiğini vurgulamış, tasarımcının ürünlerinin ve markasının sürekliliği için de alıcı kitlenin bu konuda hassasiyeti ve bilgisi olmasının bir koşul olduğunu dile getirmiştir.

Moda Tasarımı Bölümü Başkanı Doç. Dr. Saliha Ağaç, Meslek Yeterlik Kurumu'nda Tekstil Hazır Giyim Deri Sektör Komitesi Başkanı olduğunu, hazır giyim ve tekstil standartları ile yeterliliklerinin bu komiteden çıktığını ifade ederek, komitenin tartıştığı ve üzerinde durduğu konulardan birisinin sürdürülebilirlik olduğunu belirtmiştir. Sürdürülebilirlik kavramı için görüşü ise çevresel etki değerlendirmeye paralel yönde gittiği yönündedir (Ağaç, 2016). Buna göre sürdürülebilirlik; ekolojik değerlerin insan, üretim ve atıklar açısından düşünülmesi ve planlanmasıyla yürütülebileceği bir konudur. Ağaç'a göre sürdürülebilir moda tasarımı

eğitiminin konuları arasında kullanım alanı ve ergonomi ile birlikte, enerji ve kaynak tüketimi konuları yer almalıdır.

Doktora düzeyinde moda ve inovasyon konularını içeren dersler yürüten Doç. Dr. Birsen Çileroğlu, inovasyon ve sürdürülebilirliğin birbirine ihtiyacı olduğunu, inovasyonun sektörün, toplumun, kullanıcıların, tasarımcıların ve farklılık oluşturmak isteyen kitlelerin kullanabileceği bir yaklaşım olduğunu ve sürdürülebilirliği planlarken olağan yöntem ve olağan durumları seçerek konunun gelişmeyeceğini ifade etmiştir (Çileroğlu, 2016).

Gazi Üniversitesi'nde yapılan araştırma kapsamında Prof. Dr. Fatma Koç ve Prof. Dr. Emine Koca ile eş zamanlı görüşme gerçekleştirilmiş, bu görüşmenin sonucunda iki akademisyen de ülkede sürdürülebilirlik yönünde bir tasarım kültürünün oluşmasının zahmetli bir süreç olduğu konusunda mutabık olmuşlardır. Bununla beraber, sürdürülebilirlik eğitiminin bir eğitim-öğretim politikası olması ve bu eğitimin anaokulundan itibaren verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Koca, sürdürülebilirlik yönündeki bir tasarım anlayışının, doğal kaynakların gelecek nesillerin kullanımına aktarılması yönünde farkındalığı artıracak gibi ülkenin ekonomisine de katkı sağlayabileceğini düşünmekte, Koç da özellikle el emeği ile destekli sürdürülebilir tasarımların katma değerlerinin yüksek olduğu ve kadınlar için istihdam yaratılabileceğini belirtmektedir (Koç, 2016; Koca, 2016).

Görüşme yapılan üçüncü sınıf öğrencilerinden Burçin Kara, Sena Sürmeli ve Tuğçe Balkanlı, hazırlamış oldukları proje sayesinde yavaş modanın tercih edilmesi gerektiği görüşündedir. Giysi ve moda tasarımında geri dönüştürülebilir veya yukarı dönüşüm ile yeni ürünler elde edilebilir bir anlayışı savunan öğrenciler sürdürülebilirlik eğitiminin moda tasarımcılarına verilmesinin şart olduğunu ifade ederek ürünlerin atık haline geldikten sonraki sürecinin hesap edilmesi konularında moda tasarımcılarının duyarlı ve bilinçli olması gerektiğini belirtmişlerdir (Kara, 2016; Sürmeli, 2016; Balkanlı, 2016).

5.2. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi (MSGSÜ) Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü

Türkiye'de çalışma yapılan ikinci üniversite Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'dir. Literatüre sürdürülebilir moda tasarımı konusunda katkıları bulunan Doç. Nesrin Türkmen ile

MSGSÜ, GSF-Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde görüşme yapılarak, lisansüstü düzeyinde yürütmekte olduğu "Tekstil ve Moda Tasarımında Sürdürülebilirlik" adlı dersi hakkında görüşülmüştür. Türkmen, ders kapsamında öğrencilerine tasarım ve zanaatın birlikteliğini vurgulayan projeler ve araştırmalar vererek, sürdürülebilirliğin parametrelerinden biri olan yerel zanaatların ve üretim tekniklerinin yaşatılması ve geliştirilmesi konusunda bir bilinç oluşturmayı hedeflediklerini belirtmiştir. Bu derste, öğrenciler ilk olarak edindikleri teorik bilgiyi bir projeye dönüştürerek pratik bilgilerini geliştirmektedir. Özellikle tasarım alanında sürdürülebilirlik ilkelerini destekleyen yenilikçi gelişmelerin izlenmesi de dersin amaçlarından birisidir. Türkmen bu yöndeki derslerin lisans düzeyinde verilmesi gerektiğini, ne kadar erken düzeyde eğitim verilirse sürdürülebilirlik konusundaki bilinç ve uygulamaların da o yönde artacağını belirtmiştir. Türkmen, aynı zamanda hızlı moda kavramının sürdürülebilirlikle anılmasının çelişkilerle dolu bir durum olduğunu dile getirmiş, sürdürülebilirliğin moda alanı içerisinde anılmasının koşullarından bir tanesinin yasal yaptırımlar olduğunun üzerinde durmuştur. Türkmen, almış olduğu tıp eğitiminin de kendisindeki bakış açısını şekillendirdiğini, sürdürülebilirlikle ilgili olarak çalışmalarındaki ilk endişelerinin "insan ve çevre sağlığı" konusu üzerinden geliştiğini vurgulayarak, bu konunun göz ardı edilecek bir mesele olmadığını dile getirmiştir.

MSGSÜ, GSF-Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Başkanı Prof. Kemal Can, Namangan State University, Dresden University of Applied Science (HTW), Europa-Universität Flensburg ile beraber gerçekleştirdikleri Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD) ve Federal Yabancı Ofisi (AA) tarafından desteklenen "Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogues with Traditional Symbols in Contemporary Design" adlı projelerinden bahsetmiştir. Bu proje kapsamında, geleneksel üretim yöntem ve tekniklerini barındırması nedeniyle pilot bölge olarak seçilen Tire'de Keçecilik üzerinde çalışılmıştır. Proje doğrultusunda keçe malzemesi ile gündelik ürünlerin tasarım açısından geliştirilmesi ve yeni ürünlerin tasarlanması amaçlanmıştır. Tire bölgesinin imkânları göz önünde bulundurularak, yerel atölyelerin ve üreticilerin şartlarıyla, bölgenin tarihi izleri ve değerlerine düşünsel açıdan da gönderme yapan ürünler; ekonomi, kullanım kolaylığı, hedef kitle gibi başlıklar dâhilinde sorgulanarak tasarlanmıştır. Proje ile ilgili olarak çevre duyarlılığı konusuna tasarımcı gözüyle bakmanın önemi üzerinde duran Can, genel

anlamda zararları hesap etmek ve daha doğru önermelerde bulunabilmek için bilimsel verilerden yardım almak gerektiğini ifade etmiştir. Bu noktada, sürdürülebilirliğin disiplinler arası birliktelikle yürütülebileceğini vurgulamıştır. 2016 yılında sonlanan projenin sonunda bir katalog oluşturulmuş ve bu katalogta katılımcıların proje hakkındaki yorumları, deneyimleri ve bilimsel çalışmaları ile proje katılımcısı öğrenci ve akademisyenlerin ürettikleri tasarımların görselleri yer almıştır (Görsel 2).

Görsel 2. Katalog.

MSGÜ-Güzel Sanatlar Enstitüsü Tekstil ve Moda Tasarımı Ana Sanat Dalı'nda yüksek lisans eğitimi alan Mustafa Kınalı, Seren Konak, Bahar Meydan ve Ebru Tatlısu ile görüşülmüştür. Sürdürülebilirlik konulu derslerini Doç. Nesrin Türkmen'den alan öğrenciler, İstanbul'da mimari anlamda bir yoğunluğun olduğunu ve sürdürülebilirliği tehdit eden bir yapılaşmadan rahatsızlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin sürdürülebilirlik konusunda bireysel gözlemlerini kendi yaşantıları ve günlük aktiviteleri ile de ilişkilendirdiği fark edilmiştir. Görüşme yapılan öğrencilerin sürdürülebilirlik konusu üzerine yaklaşımları özetle; güzel olanın yaşatılması, üretilen ürünlerin etik ve özüne uygun olması ve sürdürülebilir moda ürününün erişilmesi gereken bir hedef olduğudur. Fakat bu noktada sürdürülebilir moda ürününe ulaşımın zor olması ve bu ürünlerin diğer ürünlere kıyasla pahalı kalması öğrenciler için zorluk oluşturmaktadır.

5.3. Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü

DEÜ, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde Tekstil ve Moda Tasarımı Bölüm Başkanı Prof. Nesrin Önlü ve Bölüm öğretim üyelerinden Prof. Dr. Özlenen Erdem İşmal, Doç. Sedef Acar ve Doç. Leyla Yıldırım ile görüşülmüştür.

Prof. Nesrin Önlü, sürdürülebilirlik çalışmalarını devam ettirmek amacıyla, ilerleyen yıllarda, gerçekleştirdikleri doktora düzeyindeki tez çalışmalarının ağırlıklı olarak yün, pamuk, keten ve ipek gibi doğal malzemeler üzerine yoğunlaştığını ve geleneksel üretim yöntemlerini teşvik etmek ve sürdürmek için projeler gerçekleştirdiklerini aktarmıştır. Türkiye'deki yerel üretimi, tarım ve hayvancılığı önemseyen Önlü, tasarımcıların moda gibi güçlü bir alanı kullanarak ülkedeki ipek, keten, yün ve pamuk üretimini canlandırmaları ve desteklemeleri gerektiğini bildirmiştir. Önlü 'ye göre öğrencilerin sürdürülebilirlik alanıyla ilgilenmeleri ve farklı bir bakış açısı geliştirmeleri için, çalışacakları atölye ortamını kendileri şekillendirmeli, atölyedeki atık ve artık malzemeler de dönüştürülmelidir (Önlü, 2017).

Sürdürülebilir moda ve sürdürülebilirlik üzerine yapılan görüşmelerde Prof. Dr. Özlenen Erdem İşmal kullanılan her türlü kaynağın sonraki kuşaklara aktarılabilir şekilde tüketilmesi ya da bunların kullanım süreçlerinden sonra tekrar üretime kazandırılabilmesini ya da başka bir amaçla değerlendirilmesini sürdürülebilirlik olarak açıklamış ve temiz üretim yöntemleri ile üretimlerin gerçekleştirilmesinin gerektiğini vurgulamıştır. Eğitim konusunda ise, öğrencilerin ilham alacağı bir ortamın yaratılabileceğini, klasik atölye ve sınıf ortamlarından ziyade öğrencilerin de ortamı yaratma sürecine dâhil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (İşmal, 2017).

Doç. Sedef Acar, doktora çalışmasında yünlü kumaşların dikişsiz giysiye dönüştürülme sürecinde çevreye en az zarar verecek üretim süreçlerini kullandığını, dikiş ve boyama işlemlerini ortadan kaldırarak işlem basamaklarını azalttığını, böylece giysiyi oluştururken tek bir kişinin dâhil olduğu bir üretim sürecini oluşturduğunu belirtmiştir. Bu yöntemde isteğe bağlı olarak, tasarımcı yünlü dokuma veya örme kumaşı da kendisi tasarlayıp üretebilmektedir (Görsel 3). Yöneticisi olduğu bir Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında geleneksel Kızılcaölük el dokumalarının yaşatılması üzerine çalışmalarda bulunarak, pamuk hammaddeli dokumalar tasarlamış ve bunları Doç. Leyla Yıldırım'ın doğal boyama teknikleriyle renklendirerek

sürdürülebilirlik konusuna odaklanan sonuçları arşivlemiştir. Yayınlarında tekstil mirasının somut nesnelere yanında, üretim geleneğinin eylemsel sürdürülebilirliğine de vurgu yapan Acar, bu kavramın daha geniş kitlelerce bilinmesi ve anlaşılması için moda tasarımcılarının bu alanla ilgili topluluklar kurabileceğini, tasarım ve moda haftaları içinde bu kavramın güncel tasarım dili aracılığıyla dikkat çekici şekilde öne çıkarılabileceğini bir öneri olarak sunmuştur (Acar, 2017).

Görsel 3. Doç. Sedef Acar'ın çalışmalarından bir örnek.

Modanın tüketime dayalı bir olgu olması nedeniyle öncelikle tüketim anlayışlarının değişmesi konusunda bir farklılık yaratılması gerektiğini düşünen Yıldırım' a göre, sürdürülebilir bir yaşam konusunda bütüncül yaklaşımlı çalışmalar yapılmalıdır. Sürdürülebilir modanın felsefi yönünü kavrayabilmek için sanat ve tasarım fakülteleri bir araya gelerek yeniçağın yeni anlayışları üzerinde çalışmalıdır. Sanat çalışmalarında da sürdürülebilirlik kavramına vurgu yapan Yıldırım (Görsel 4) sanatkâr bir bakış açısının gerekli olduğunun göz önünde bulundurulmasına dikkat çekmiştir.

Görsel 4. Masumiyet, 2016, Artık elyaf, ikinci el gelinlik, gelin teli, L. Yıldırım.

5.4. California College of Arts (CCA) Moda Tasarımı Bölümü

Projenin yurtdışı araştırmaların önemli bir ayağı olan CCA’da yapılan araştırmalar tıpkı İstanbul’da olduğu gibi, kentte yaşanan değişimler ve gelişmelerin tasarım eğitimi etkilediğini göstermiştir. California bölgesi geçtiğimiz yıllarda sürdürülebilirlik konusunda önemli bir krizin eşiğine girmiş ve kuraklık sorunuyla baş etmek durumunda kalmıştır. Bu konu bölgede yaşayan birçok kişiyi olumsuz etkilerken, doğal yaşamı da tehdit altına almıştır. Görüşme yapılan kişiler bu konunun önemine ve suyun yaşam için oldukça mühim olduğunu belirtmiş, bununla birlikte San Francisco’da yaşamın çok pahalı olması nedeniyle evsizlerin insani koşulların altında yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum sürdürülebilirlik konusunun Moda Tasarımı Bölümü öğretim üyeleri ve öğrencilerinin konu hakkındaki farkındalıklarının yaşadıkları şehirde şahit oldukları durumlarla da şekillenmiş olabileceğini düşündürmüştür.

CCA Moda Tasarımı Bölümü Başkanı Doç. John Bauernfiend, sürdürülebilir moda için sürekli diyalog geliştirmek gerektiğine değinmiştir. Sürdürülebilirlik konusunda farklı disiplinlerin, farklı kültürlerin, tüketici ve tasarımcı kitlelerin bir araya gelip “moda” hakkında

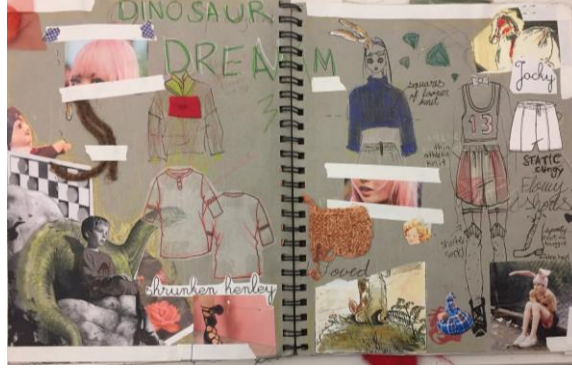
tartışmalarının olumlu olduğunu, eğitimci olarak ise zaten var olan sorulara cevap vermek yerine yeni sorular sormanın değişim yaratacağını belirtmiştir. Bauernfiend aynı zamanda okul olarak "Make Art That Matters"¹ felsefesini taşıdıklarını, bu nedenle moda tasarımı öğrencilerine tek bir amaçtan ziyade daha fazla hayati anlam ve önem taşıyan giysiler tasarımları yönünde eğitim verdiklerini bildirmiştir (Bauernfiend, 2016).

Alan yazına sürdürülebilir moda tasarımı konusunda katkıları bulunan Doç. Lynda Grose ile CCA'da yürütmekte olduğu ders hakkında görüşülmüştür. Teorik ve pratik eğitim olarak ikiye ayırdığı dersi kapsamında sürdürülebilirlik konusunu tekstil malzemelerinin etkileri, beşikten beşiğe anlayışı, sosyo-kültürel anlayış ve atık üzerinden biçimlendiren Grose, sürdürülebilir modayı savunmanın tasarımcıların kişisel değerleri ve bu değerlerle ilgili olarak yapmış oldukları seçimlerle ilgili olduğunu belirtmiştir. Grose, sürdürülebilirlik konusunda çalışanların çoğunlukla malzeme atığı üzerine yoğunlaşmasının büyük resmi görmek konusunda eksiklik yaşadıklarını dile getirerek, modanın sosyal ve kültürel yanı ile de ilgilenilmesi ve sürdürülebilirlik konusunun bu kapsamda da değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir (Grose, 2016).

CCA'da ayrıca Doç. Lynda Grose'un yürüttüğü dersleri alan Camille Malland, Olivia Tang ve Jenell Davis ile görüşülmüştür. Öğrenciler dersler sayesinde sürdürülebilirlik konusunda artık daha bilinçli ve tükettiği enerji ya da doğal kaynaklara karşı daha duyarlı olduğunu dile getirmiştir. Öğrencilerin sürdürülebilir moda tasarımı konusundaki düşünceleri ise, ekolojik olarak çevreye en az zarar veren yöntemleri seçmenin bir odak olduğu, sıfır atık prensiplerinden yararlanarak üretim yapılabileceği ve California'daki su sorunu ile ilgili olarak aşırı su tüketimini ortadan kaldıran üretim yöntemlerinin benimseneceği bir tasarım anlayışı yönündedir (Malland, 2016; Tang, 2016; Davis, 2016) (Görsel 5 ve 6).

---

¹ Bu anlayış "önemi/derdi olan sanatı yapmak" olarak ifade edilebilir.

Görsel 5. Lisans öğrencisine ait eskiz defterinden bir örnek.

Görsel 6. Yukarı Dönüşüm prensipleri kullanılarak tasarlanan ceket.

A.B.D.'de yapılan araştırmanın bir diğer önemli basamağı organik pamuk tarım yapılan arazisine düzenlenen geziye katılım olmuştur. Bu gezi, Doç. Lynda Grose'un danışmanlığını yaptığı Sustainable Cotton Project kapsamında, organik tarım sahası olan San Joaquin'de gerçekleştirilmiştir. Burada, organik pamuğun özellikleri, ekim- söküm, işleme, harman hallaç, yıkama ve balyalama aşamalarıyla birlikte çeşitli sunumlar izlenmiştir. Sürdürülebilir moda tasarımı eğitiminde tasarım okullarının üretim sahalarına yakın olmasının öğrencilerin hammaddenin işleniş biçimleri ve üretim süreçlerini takip etmesi açısından önem taşıdığı bu gezi ile anlaşılmıştır (Görsel 7).

Görsel 7. Organik tarım sahası San Joaquin. Hasat edilmiş organik pamukların incelenmesi.

5.5. Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK), Moda Tasarımı Bölümü

Araştırmanın yurtdışındaki ikinci ayağını oluşturan bu aşamada, sürdürülebilirlik konularında çalışan Tekstil Tasarımı Bölümü Başkanı Prof. Dr. Mathilde Aggebo, Moda Tasarımı Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ann Merete Ohrt, Ürün Tasarımı Bölüm Başkanı Doç. Dr. Troels Degn Johnsson ve sürdürülebilirlik konularında çalışan Dr. Peter Demmand ve Dr. Li Jönsson ile görüşülmüştür. KADK Moda Tasarımı Bölümü'nde sürdürülebilirlik konulu ders veren Dr. Peter Demmand'ın derslerini alan üçüncü sınıf öğrencileriyle görüşülmüştür.

Dr. Peter Demmand ile yapılan görüşmede, Danimarka'nın ülke olarak sürdürülebilirlik konusunda kapsamlı çalışmalar ve araştırmalar yürütmesinin özellikle 1987 Brundtland Raporu'nda belirtilen ve sonrasında Birleşmiş Milletler'in almış olduğu sürdürülebilirlik yönündeki ölçütler dolayısıyla gerçekleştiğinden bahsetmiştir. Demmand, "orta gelirli bireyler için de iyi tasarım" anlayışına sahip olan Nordik tasarım felsefesinin sürdürülebilirlik ile uyduğuna, daha az malzeme ve kaynaklarla iyi bir tasarım ürünü çıkarmanın Danimarka'daki birçok tasarımcı için zaten uygulanan bir şey olduğunu belirtmiştir. Demmand'a göre moda tasarımı eğitimi içinde sürdürülebilirlik konusunda dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi de, öğrencide merak uyandırmak ve öğrencilerin doğru soruları sormasını sağlayacak bilgileri vermektir (Demmand, 2017).

Ürün Tasarımı Bölüm Başkanı Doç. Dr. Troels Degn Johnsson modanın kültürle de ilişkisi olduğunu aktarmıştır. Bir örnekle, sürdürülebilir modanın parametrelerinden olan geri

dönüşümün sadece malzemenin geri dönüşümü ile sağlanamayacağı, eski sembollerin ve kültürel izlerin de ürünlerle tıpkı geri dönüşümde olduğu gibi sisteme kazandırılması gerektiğini aktarmıştır. Ayrıca, katılımcı tasarımcı yöntemleri ile moda tasarımının bir araya getirilmesi gerektiğini dile getirerek, sürdürülebilirlik konusunun entelektüel düzeyde tartışılması ve düşünülmesi gereken bir konu olduğunu vurgulamıştır. Böylece, bu tartışmalarla ilgili olarak doğru yaklaşımlar ve doğru sorular sorulabilecektir. Johnsson'a göre akademilerde sorular sormak ve çalışanların birbirini desteklemesi için özgür bir akademik ortamın ve sanatsal bir çevrenin içinde bulunmak önemlidir (Johnsson, 2017).

Tekstil Tasarımı Bölümü Başkanı Prof. Dr. Mathilde Aggebo Danimarka'da orta ve üst sınıfta bulunan moda markalarının sürdürülebilirlik konusuna yönelmeye başladıklarını çünkü Danimarka'da sürdürülebilirlik konusunda sürekli bir bilgi paylaşımının olduğunu ve böylece moda tüketicilerinin isteklerinin de bu yönde olduğunu dile getirmiştir. Aggebo, eşit haklara ve özgürlüklere sahip bir toplumda yaşıyor olduklarından ötürü, bireyler olarak bir soru veya sorunları oldukları takdirde meclise bu soruyu iletebilecek yetkililere ulaşabileceklerini, düşüncelerinin dinlenildiğini iletmiş, bu atmosferde yaşadıkları için Danimarka'da tasarım geleneğinin sosyal ve sürdürülebilir karakterlere sahip olduğunu belirtmiştir. KADK'de verilen eğitimin sanatsal ve eleştiri yapabilmeyi sağlayan bir boyuta sahip olduğunu, bu açıdan sürdürülebilir moda konusunda öğrencilerin hislere ve duygulara yönelik, bugünün tasarımını oluşturan, aynı zamanda doğru sorular ve eleştiri de yapabilen öğrenciler olduğunu belirtmiştir. Bunu yaparken öğrencilerin teorik eğitim aldıklarını ve bu bilgilerini çeşitli uygulamalarla pekiştirdiklerini, böylece bir "deneyim" kazandıklarını ifade eden Aggebo, bugünün tasarımcılarının sanatsal gücü elinde tuttuklarını, tasarımcıların yaratıcı ve oyunbaz olması gerektiğini, eğer yaratıcı olunmaz ise değişime katkıda bulunamayacağını, örneğin sadece ekonomi veya mühendislik alanında bir değişim yaratmanın yararlı olamayacağını, yaratıcılığın hayata sirayet etmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler' in Sürdürülebilirlik Hedeflerini KADK olarak 3 yıllık süre ile kabul ettiklerini ve KADK' de bulunan tüm bölümlerin bu hedefleri düşünerek birtakım uygulamalar ve faaliyetlerde bulduklarını ifade ederek, seminer, sergi ve paneller gibi etkinliklerle sürdürülebilirlik konusunda çalışmalar yürüttüklerini aktarmıştır (Aggebo, 2017).

Tasarım Bölümü'nden Dr. Li Jönsson işbirlikçi tasarım konusundaki görüşlerini aktarmıştır. O'na göre sürdürülebilir moda konusunda farklı fikir ve görüşlere yer verilmeli, stüdyo ortamının dışında, etnografik araştırmalar yaparak, bireylerle işbirliğinde bulunmalı ve ortak bir üretimde buluşulmalıdır (Jönsson, 2017).

Moda Tasarımı Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ann Merete Ohrt, üniversite olarak Birleşmiş Milletler' in Sürdürülebilir Kalkınma prensiplerini benimsediklerini ifade etmiştir. Danimarka'nın diğer ülkelere kıyasla refah seviyesinin yüksek olduğunu ve bu nedenle Danimarka'da yaşayan insanların aşırı tüketime yönelmediklerini ve tüketimlerinde bilinçli tercihler yaptıklarını dile getirmiştir. Sürdürülebilirlik ile ilgili ülkenin her alanında ve toplumun her kesiminde farkındalık yaşandığını, ülkelerindeki moda markalarının da üretimlerini az gelişmiş ülkelere çekip yerel üretime yöneldiklerini, böylelikle firmaların kontrol edemedikleri süreçlerden kaynaklanan sorunları (çalışma koşulları, üretim yöntemleri gibi) önlemeye başladıklarını belirtmiştir (Ohrt, 2017).

KADK'de görüşme yaptığımız Gitte Galsøe, Elin Berlin ve Mika Sörvik daha iyi malzemelerle daha yavaş bir moda anlayışını savunarak, karmaşık ve derin sorunların yeni kavramlar ve fikirlerle çözümlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, mevcut ekonomik sisteme karşı çalışmak üzere tasarımcıların büyük sorumluluklara sahip olduğunu ifade ederek tasarımcıların sürdürülebilirliğin sözcüleri olmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, kötü ve elverişsiz şartlar altında gerçekleşen tekstil ve malzeme üretimlerinin sonucunda insan ve doğa sağlığını etkileyen çok fazla sorun olduğu, bu sorunların çözümü için işçilerin kendi haklarını nasıl savunacaklarına dair çalışmaların yapılması gerektiğine değinen öğrenciler, tasarımcıların sürdürülebilirlikle ilgili bilgilerini tüketicilere ve vatandaşlara aktarmalarının da önemli olduğunu ifade etmiştir (Berlin,2017; Galsøe,2017; Sörvik, 2017).

5.6. University of Leeds

Yurtdışında sürdürülebilirlik üzerine moda tasarımı alanında eğitim veren kurumlar arasında yer alan University of Leeds, Tasarım Okulu'ndan Sürdürülebilirlik, Moda ve Perakendecilik konularında eğitim veren Dr. Mark Sumner ile internet üzerinden görüşülmüştür. Sumner, moda tüketicilerinin davranışlarının ve psikolojik dünyalarının iyi anlaşılması gerektiğini, moda ürününü satın almadaki bireysel tercihlerin, dış dünyaya

yansıtılmak istenen kimliğin ve deneyimlerin öneminin kavranarak sürdürülebilir moda konusunda bir anlayış geliştirmenin mümkün olduğunu belirtmiştir. Sumner (2017)'a göre sürdürülebilir moda daha uzun vadeli bir çalışmadır. Belirli ölçütlerden ödün vermemek üzere duyarlı ve sorumlu olmayı gerektiren sürdürülebilir moda, hızlı moda döngüsünün yanında oldukça yavaş kalmaktadır. Bu nedenle, tüketicinin yönelimlerini doğru anlamak, endüstrinin de tüketiciye yönelik bir diyalog kurmasını sağlayacaktır. Tüketici davranışları, sürdürülebilirlik ve moda deneyimi ile birlikte incelenerek bir görüşe sahip olunmalıdır. Sumner, aynı zamanda moda endüstrisinde şeffaf bir tedarik zincirine sahip olunması gerektiğini, tedarik zincirindeki her bir basamak ve işlem için tasarımcıların doğru sorular sormasını sağlayacak verileri öğrencilere verebilecek bir eğitimin önem taşıdığını vurgulamıştır. Tasarılmanın bireysel bir süreç olmadığını, tedarik zincirinde yer alan birçok farklı kişilerle iletişimde kalınması gerektiğini ifade etmiştir. Sumner, hiçbir zaman tam anlamıyla sürdürülebilir bir evrenin inşa edilemeyeceğini ve nihai bir çözümün bulunmadığını fakat önemli olanın bu konu üzerinde sürekli tartışmak, araştırmak ve yeni yollar bulmak olduğunu belirtmiştir.

6. Sonuç

Araştırma, yaşadığımız çağın çevresel sorunlarının artık bulunduğumuz bölge ile ilgili olmadığını görmemiz gerektiğini göstermektedir. Dünya büyük bir çevre kirliliği ve ekolojik sorunlar gerçekliği ile karşı karşıyadır. Küresel bir sorun olarak ortaya çıkan çevre sorunları, çevre örgütlerinin attığı adımlar ve Birleşmiş Milletler raporları sonucunda tartışılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilirlik, sadece bir noktayı hedef alan ya da bütünün bir parçası gibi algılanmaması gereken bir konudur. Bu durum, Odabaşı'nın çalışmasında belirttiği gibi, sürdürülebilirlik evreni içinde yer alan bir moda ve tekstil endüstrisinin inşa edilmesinin önemini işaret etmektedir (2016:80). Sürdürülebilirlik, yaşamın tüm alanlarında önlem alınması ve eğitim ile her yaştan insana öğretilmesi gereken bir sorunsal olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda tasarımcıların ekolojik okuryazarlığı ve sürdürülebilirlik konusuna hassasiyetle yaklaşabilmeleri eğitimle mümkün olabilecektir. Bu konuları bilen ve sorumluluk hisseden tasarımcı aday; hayalinde canlandırdığı her tasarımın, tasar aşamasından ürün aşamasına kadar olan bütün üretim basamaklarını bu nihai hedef doğrultusunda deneyimleyecek kadar sürdürülebilirlik konusunda bilgi sahibi olmalı ve bu hedef doğrultusunda yetiştirilmelidir.

Yurt dışında yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular, eğitimde sürdürülebilirlik konusunun çevre politikaları ve kişilerin yaşadığı deneyimler üzerinden şekillendiğini göstermiştir. KADK'de elde ettiğimiz bulgularda Danimarka'da sürdürülebilir yaşamın, bir ülke politikası olarak benimsenmiş olduğu ve yaşamın bütün tasarım alanlarında bu anlayışın hâkim olduğu görölmektedir. KADK'ye göre tasarımın bütün alanları bu konuda üzerine düşeni yapmalıdır. ABD CCA'dan elde ettiğimiz bulgular ABD'de sürdürülebilirlik adına bir ülke politikası ve yaşam biçimi önermesinin yaşamın her alanında duyumsandığını göstermese de, California'da yaşanan kuraklığın kişilerde su ve enerji kaynaklarının daha duyarlı bir biçimde kullanılmasına yönelik bilinç oluşturduğunu göstermiştir.

Türkiye'de yapılan araştırmalardan sürdürülebilirlik konusunda sorun tespiti ve farkındalık üzerinden önerilerin geliştirildiği fakat bölümlerde veya üniversitelerde sürdürülebilirlik üzerine stratejilerin eksik olduğu anlaşılmıştır. Kimi araştırmacı, akademisyen, tasarımcılar ile kurum ve kuruluşlar tarafından içinde kıymetli çözümleri barındıran bazı öneriler küçük ölçekte kalmakta ve bunlar zaman içinde kendisini eskitmektedir. Yapılan bu araştırmadan elde edilen sonuçlar konuya çok daha büyük ölçekte ve genel perspektiften bakmak üzere eğitim kurumlarının sürdürülebilirlik stratejilerine sahip olarak faaliyetlerde bulunmaları konusunda uyarıcı olmuştur. Çalışmamız bu bağlamda, moda tasarımı eğitiminde sürdürülebilirlik konusunun hangi açılardan ele alınması gerektiğine dair bazı önerilerin gelişmesine olanak tanımıştır;

1. Konu tasarım ve üretim süreçleri bağlamında düşünöldüğünde tasarım ve üretim süreçlerinde geçmiş yıllara göre sıfır atık prensiplerinin daha da önem taşıdığı göze çarpmıştır.

2. Üretim, yavaş ve hızlı moda bağlamında ele alındığında karşımıza şu sonuç çıkmıştır: Yavaş moda bağlamında yerel üretim olasılıklarının araştırılması ve tasarımcılara öneriler sunan zanaat atölyelerinin devamlılığının sağlanması moda tasarımında sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Öğrencilerin kültürel unsurların yaşatılmasına olanak tanıyan projelerde görev alarak yerel hammaddelerden üretilen tasarım yönü yüksek ürünlerin üretim potansiyelini keşfetmelerinin sağlanması sürdürülebilirlik eğitimi kapsamında değerlendirilmelidir. Öğrencide sürdürülebilirlik adına bir bilincin oluşmasında hızlı modanın sebep ve sonuç ilişkilerinin anlaşılması önem taşımaktadır. Bu bağlamda, hızlı modanın küresel ölçekte üretim ve tüketim

oranları, kullanılan malzemeler, üretim koşulları, doğal çevreye vermiş olduğu zararlar gibi konuların bilinmesi tasarımcı sorumluluğunun gelişmesi açısından kıymetli olacaktır.

3. Malzeme açısından ele alındığında, doğal hammadde ile üretilmiş tekstil elyaflarından elde edilen tekstil lifleri ile doğada zaman içinde yok olan tekstil hammaddelerinin üretilmesinin sağlanması ve yasalarla kullanım alanlarının belirlenmesi önem teşkil etmektedir.

4. Sürdürülebilirliğin üçayağından biri olan “eşitlik” kavramının incelenmesi, konunun özümsemesi ve iç görü oluşturulabilmesi için “etik” konusu önem taşımaktadır. Felsefenin konularından biri olan “etik” derslere dâhil edildiği takdirde öğrenciler mevcut çelişkileri tespit edebilecek, “iyi”, “kötü”, “fayda”, “zarar”, “eşitlik” gibi kavramlar üzerinde düşünerek, bu çelişkilere yönelik araştırmalarını yapabileceklerdir.

5. Sürdürülebilirliğin üretim ve tüketimin tarihsel boyutu ile olan bağı irdelenmeli, moda tasarımı derslerinde estetiğin ve işlevin tartışılması dışında tarih süresince ekonomik, politik ve sosyal karşıtlıkların tasarım kavramını ve moda olgusunu nasıl şekillendirdiği yer almalıdır. Bununla birlikte, tüketici davranışlarının incelenmesi de önem taşımaktadır. Öğrencilerin moda döngüsü ve sistemi hakkında sorular sorabilmesi, sürdürülebilirlik ve moda birlikteliğinin sosyolojik olarak araştırılması, hangi kitle için nasıl bir moda anlayışının sürdürülebilirlik ile anılacağı gibi konular dersler içinde yer almalıdır.

6. Öğrenciler sürdürülebilirlik konusunu projelerle deneyimlediği takdirde somut olarak anlayabilir ve yeni fikirler geliştirilebilir. Çelişkili konuların tartışılması ve geliştirilmesi için eleştirilerin görsel ve ampirik bir temsili olmalıdır. Sürdürülebilirliğin bireylerin yaşantısından kopuk, soyut bir fikir olarak değerlendirilmemesi için sürdürülebilirlik ile ilişkilendirilen kaygılar (atık konusu, çevresel kirlilik, sosyal eşitsizlik, doğal kaynakların tüketilmesi... vb.) konusunda gözlemler, saha araştırmaları, örnek durum çalışmaları yapılmalıdır. Bu yöndeki çalışmalardan sonra çözüm önerilerinin somutlaştırılması konunun teoride kalmayarak uygulamaya geçirilmesini kolaylaştıracaktır.

Araştırma kapsamında sürdürülebilirlik üzerine dile getirilen istekler karmaşık bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Konunun birden fazla çelişkiye sahip olması tasarımcıların üstesinden gelmesi gereken sorunların da o kadar fazla olduğunu işaret etmektedir. Fakat çelişkilerin içinde değişim için ortaya çıkabilecek çözüm önerileri gözden kaçırılmamalıdır. Sürdürülebilirlik

kavramı aynı zamanda yeni olguların tartışılmasını da olanaklı kılmaktadır. Bu araştırmayla, tasarımcı adaylarının yeni düşünce biçimlerini geliştirmeleri için moda tasarımı eğitiminde sürdürülebilirlik konusuna yer verilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu görüşler doğrultusunda tasarım eğitiminin çok yönlü bir düşünce biçimini ve ekolojik okur-yazarlığı geliştirmek üzerine şekillenmesi önerilmektedir. Bu yöndeki bir tasarım eğitimiyle tasarımcının rolü de şekillenecek; tasarımcıdan, üreticiler, perakendeciler ve tüketicilerin yararına kadar olan geniş bir yelpazenin başlangıcı oluşturulacaktır.

Kaynakça

Aliçavuşoğlu, E. (2009). "Bauhaus Geleneği ve Günümüz Sanatına Yansımaları", *Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı* içinde, ed. Ali Artun ve Esra Aliçavuşoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları, s.21-34.

Avcioğlu, D. (1978). *Türkiye'nin Düzeni- I*, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Assadourian, E. vd. (2017). "Yeryüzü Eğitimi: Değişen Gezegendeki Eğitimi Yeniden Düşünmek", *Dünyanın Durumu 2017* içinde, ed. Erik Assadourian ve Lisa Mastny, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.3-25.

Caporal, Dr. B. (1982). *Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919- 1970)*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Husserl, E. (2015). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*, çev. Harun Tepe, Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Leerberg, M., Riisberg V. ve Boutrup J. (2010). "Design Responsibility and Sustainable Design as Reflective Practice: An Educational Challenge", *Sustainable Development*, Sayı 18, s.306-317.

Obregon, C. (2012). *Sustainable Fashion Education: From Trend to Paradigm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Helsinki: Aalto Üniversitesi.

Odabaşı, S. (2016). *Sürdürülebilir Moda Döngüsünde Moda Tasarımcısının Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Şahin, Y. (2010). "Fashion and Textile Design Education in Faculties Giving Art Education in Turkey", *10th World Textile Conference*, 21- 23 June 2010, Vilnius- Litvanya.

Şişman, O. (2005). *Ethics for Industrial Design: An ethico-political critique of sustainability in industrial design*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

Taşkıran, T. (1973). *Cumhuriyetin Elli Yılında Türk Kadın Hakları*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Tezel, S. Y. (2002). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, İstanbul: Yurt Yayınları.

United Nations (2002). *Report of the United Nations Conference on Sustainable Development*, New York: United Nations Headquarters.

Vadicherla, T. vd. (2017). "Fashion Renovation via Upcycling", *Textiles and Clothing Sustainability* içinde, ed. Subramanian Senthilkannan Muthu, Singapore: Springer.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Görüşmeler

Acar, S., (2017). Doç. Sedef Acar ile Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İzmir: 4 Ocak.

Aggebo, M., (2017). Prof. Dr. Mathilde Aggebo ile Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK), Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Kopenhag: 22 Şubat.

Ağaç, S., (2016). Doç. Dr. Saliha Ağaç ile Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Ankara: 7 Haziran.

Balkanlı, T., (2016). Öğrenci Tuğçe Balkanlı ile Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Ankara: 7 Haziran.

Bauernfiend, J., (2016). Doç. John Bauernfiend ile California College of Arts, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, San Francisco: 17 Ekim.

Berlin, E., (2017). Öğrenci Elin Berlin ile Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK), Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Kopenhag: 21 Şubat.

Can, K., (2016). Prof. Kemal Can ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İstanbul: 20 Aralık.

Çeğindir, N. Y., (2016). Prof. Dr. Neşe Yaşar Çeğindir ile Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Ankara: 7 Haziran.

Çileroğlu, B., (2016). Doç. Dr. Birsen Çileroğlu ile Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Ankara: 7 Haziran.

Davis, J., (2016). Öğrenci Jenell Davis ile California College of Arts, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, San Francisco: 18 Ekim.

Degn Johnsson, T., (2017). Doç. Dr. Troels Degn Johnsson ile Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK), Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Kopenhag: 21 Şubat.

Demmand, P., (2017). Dr. Peter Demmand ile Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK), Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Kopenhag: 20 Şubat.

Erdem İşmal, Ö., (2017). Prof. Dr. Özlenen Erdem İşmal ile Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İzmir: 5 Ocak.

Galsøe, G., (2017). Öğrenci Gitte Galsøe ile Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK), Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Kopenhag: 21 Şubat.

Grose, L., (2016). Doç. Lynda Grose ile California College of Arts, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, San Francisco: 19 Ekim.

Johnsson, L., (2017). Dr. Li Jönsson ile Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK), Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Kopenhag: 22 Şubat.

Kara, B., (2016). Öğrenci Burçin Kara ile Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Ankara: 7 Haziran.

Kınalı, M., (2016). Öğrenci Mustafa Kınalı ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İstanbul: 19 Aralık.

Koca, E., (2016). Prof. Dr. Emine Koca ile Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Ankara: 7 Haziran.

Koç, F., (2016). Prof. Dr. Fatma Koç ile Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Ankara: 7 Haziran.

Konak, S., (2016). Öğrenci Seren Konak ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İstanbul: 20 Aralık.

Malland, C. , (2016). Öğrenci Camille Malland ile California College of Arts, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, San Francisco: 18 Ekim.

Meydan, B., (2016). Öğrenci Bahar Meydan ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İstanbul: 20 Aralık.

Merete Ohrt, A., (2017). Prof. Dr. Ann Merete Ohrt ile Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK), Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Kopenhag: 23 Şubat.

Önlü, N., (2017). Prof. Nesrin Önlü ile Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İzmir: 5 Ocak.

Sörvik, M., (2017). Öğrenci Mika Sörvik ile Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK), Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Kopenhag: 21 Şubat.

Sumner, M., (2017). Dr. Mark Sumner ile Skype üzerinden yapılan görüşme, Eskişehir: 20 Ocak.
Sürmeli, S., (2016). Öğrenci Sena Sürmeli ile Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, Ankara: 7 Haziran.

Tang, O., (2016). Öğrenci Olivia Tang ile California College of Arts, Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, San Francisco: 18 Ekim.

Tatlısu, E., (2016). Öğrenci Ebru Tatlısu ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İstanbul: 20 Aralık.

Türkmen, N., (2016). Doç. Nesrin Türkmen ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İstanbul: 19 Aralık.

Yıldırım, L., (2017). Doç. Leyla Yıldırım ile Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü'nde yapılan görüşme, İzmir: 4 Ocak.

İnternet Kaynakları

_____, (1987). "Our common future", The World Commission on Environment and Development Komisyon Raporu, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>, Erişim tarihi: 09.08.2016.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1-3. Sanem Odabaşı'ya ait görsel.

Görsel 4. Leyla Yıldırım'a ait görsel.

Görsel 5-7. Sanem Odabaşı'ya ait görsel.